

INSTITUT ZA KNJIŽEVNOST I TEATROLOGIJU
JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

MUZEJ GRADA ZAGREBA
POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE

125 GODINA HRVATSKE OPERE

100 GODINA STALNE OPERE
HRVATSKOG NARODNOG
KAZALIŠTA

IZLOŽBA 23. I — 28. II 1971.

ZAGREB, MATOŠEVA 9

Zagreb je upoznao opernu umjetnost već u prvim decenijima prošlog stoljeća. U prvoj javnoj kazališnoj dvorani, u palači grofa Amadéa de Varkony (danas Prirodoslovni muzej u Demetrovoj ulici 1) davale su različne strane družine također i opere Mozarta, Cherubinja, Rossinija, Bellinija i Auberu, ali na njemačkom jeziku. Pošto je Zagreb dobio 1834. prvu stalnu kazališnu zgradu na Markovu trgu, i u njoj se daju operne predstave na njemačkom, a od 1842. i na talijanskom jeziku. Kad su se u tom kazalištu započele 1840. redovito davati hrvatske dramske predstave, iskrsla je želja, da se stvori i narodna hrvatska opera. Potican entuzijastima iz krugova ilirskog pokreta, mladi je kompozitor Vatroslav Lisinski započeo 1843. radom na operi »Ljubav i zloba« po libretu Dimitrije Demetra. Nakon dužih priprema djelo je izvedeno prvi put 28. III 1846, i taj je datum obilježen kao rođendan hrvatske opere. Hrvati su, jedni od prvih među slavenskim narodima, dobili ovim djelom operu na svom jeziku. »Ljubav i zlobu« izveli su pjevači-amateri, među kojima bijaše izvanrednih talenata kao Sidonija Rubido-Erdödy (»prva ilirska primadona«), Ognjan Štriga (»ilirski bard«) i Franjo Stazić. Ovo prvo domaće operno djelo, izvedeno prije 125 godina, primljeno je s golemim oduševljenjem, ali je ostalo samo uspjeti pokušaj. Lisinski je otišao na usavršavanje u Prag, gdje je komponirao i operu »Porin«, ali nije doživio njenu izvedbu. Vrativši se u Zagreb umro je neshvaćen i zaboravljen.

Zagrebačko kazalište nije još dugi niz godina moglo biti narodno i samostalno, čemu je razlog u političkim okolnostima: austrijski apsolutistički režim (1851—60) provodeći nasilnu germanizaciju, sprečavao je sva pozitivna nastojanja, da se stvori narodna kazališna umjetnost. Favoriziraju se njemačke družine, a od 1842. do 1869. dolaze na gostovanja talijanske operne stagione iz Trsta, Venecije, Udina i Milana, koje izvode tadašnji operni repertoar u kojemu dominiraju Rossini, Donizetti, Bellini i već zarana Verdi. Nakon izгона Nijemaca sa zagrebačke pozornice u burnim demonstracijama 24. XI 1860. ostala je konačno hrvatska drama sama i samostalna. Iduće godine 1861. donosi Hrvatski sabor prvi naš kazališni zakon — »Zakonski članak 77 o kazalištu jugoslavenskom Trojedne kraljevine«, u kojemu je u § 8 izričkom određeno »da se s vremenom ustroji opera jugoslavenska«. Ali tada još nije bilo mogućnosti da se ta odluka provede u život, pa je Josip Freudenreich od 1863. započeo davanjem opereta na hrvatskom jeziku (Offenbach, Suppé, Zajc), pri čemu se postepeno formirao muzički ansambl.

Ivan Zajc osniva stalnu operu

Izvršujući zavjet Lisinskoga i ispunjujući želje javnosti vlada je konačno 1878. nametnula Hrvatskom saboru odluku o povišenju redovne subvencije kojom je bila omogućena uspostava opere, koja je u svom prvom razdoblju djelovala devetnaest godina (do 1889).

Stalnu operu organizirao je Riječanin Ivan Zajc (1832—1914), koji je sve ovo vrijeme bio njen direktor i jedini dirigent. Zajc, apsolvent konzervatorija u Milanu, zatim dirigent u Rijeci te slavljeno kompozitor i dirigent opereta u Beču, došao je u Zagreb na poziv rodoljubnih krugova. Tu je komponirao historijsko-legendarnu operu **Mislav**, i s tim je djelom otvorio 2. X 1870. prvu sezonu opere. Za svoje uprave davao je ponajviše talijanski repertoar, u kojemu je dominirao Verdi, ali također i Mozarta, Webera, Gounoda, Mayerbeera a već 1873. Smetaninu **Prodanu nevjestu**. Sam Zajc komponirao je velik broj scenskih djela (opere, operete, glazbene pratnje za dramu), od kojih je najveći uspjeh postigla opera **Nikola Šubić Zrinski** koja sa preko 400 izvedaba stoji na čelu domaćega repertoara. Prvi redatelj opere bio je iskusni Josip Freudenreich, a prve prijevode dao je August Šenoa. Kao izvrstan organizator i pedagog Zajc je ubrzo formirao solidan ansambl solista, zbor i orkestar; pri tom se znatno koristio apsolventima Glazbenog zavoda, osnovanog još 1827. U ansamblu su se isticale domaće sile Karolina Norveg-Freudenreich, Matilda i Tošo Lesić, Marija Prikril, Micika Freudenreich, sestre Culifaj, braća Ban, a napose Josip Kašman, uskoro pjevač svjetskoga glasa (pjevao 1883. na otvorenju Metropolitan opere u New Yorku), te Srbin Stevan Deskašev i Slovenci Fran Gerbič i Josip Nolli. Među stranim pjevačima bili su u većini Česi (Franjica Bartova, Josip Chlostik, Ivan Novak, Josip Kratochvil i Vaclav Anton, kasnije redatelj i popularni komičar), a uz njih Talijani (tenori Karlo Raverta i Ernesto Cammarota koji su se udomili u Zagrebu, Dina Barberini, Fernando Tercuzzi, Giovanni Denegri, Pietro Vespasiani). Već tada se pojavilo u zagrebačkoj operi nekoliko umjetničkih ličnosti kao Milka Trnina, Irma Terputec-Terée i Blaženka Kernic koje su se proslavile na prvim pozornicama Evrope i Amerike. Za Zajčeve uprave postojao je i skroman balet, koji je izvodio plesne tačke u pojedinim operama; prvi baletni meštari bili su Petar Coronelli i Ivana Freisinger.

Ovo prvo razdoblje opere trajalo je do 1889, kad ju je ukinuo, uz izliku da je »deficitna«, protunarodni režim mađarskoga bana Khuena. Ovo je ukinuće ipak bilo samo formalno, jer su se i dalje povremeno davale glazbene predstave, napose operete. Poduzetni pjevač Ivo Hreljanović organizirao je 1891. u vrijeme Zemaljske gospodarsko-šumarske izložbe ciklus opernih predstava pod opće upotrebljavanom nazivom stagiona. Davala su se djela Zajca, Gounoda, Rossinija i Verdija. Sudjelovali su dotadašnji domaći solisti uz nekoliko gostiju iz Italije te bivši operni zbor i vojnički orkestar, a dirigirao je Nikola Faller. Uspjeh ovoga pothvata dao je Hreljanoviću pobude da 1893. ponovno organizira 6-tjednu stagionu, u okviru koje su izvedene i tri značajne premijere: Mascagnijeva **Cavalleria rusticana**, Bizetova **Carmen** i Wagnerov **Lohengrin**. Konačno je Nikola Faller organizirao 1894. treću stagionu s premijerama Leoncavallove opere **Pagliacci**, Thomasove **Mignon** i Gounodove **Romeo i Julija**. Pjevači su bili dijelom domaći a dijelom gosti iz Italije.

Stjepan Miletić obnavlja operu

God. 1894. postao je intendantom mladi 26-godišnji književnik Stjepan Miletić. Četiri godine njegove uprave (do 1898) predstavljaju jedno od najsajnijih razdoblja u prošlosti zagrebačkog kazališta. Miletić je u prvom redu reorganizirao zamrlu muzičku granu, koja je dosegla visoku razinu, kad je 1895. otvorena nova, današnja kazališna zgrada. Odličan sastav solističkog ansambla, zbora i orkestra, uvođenje baleta kao nove umjetničke grane, prostranost nove pozornice i bogatstvo scenske i kostimne opreme bili su faktori koji su omogućili izvođenje reprezentativnog muzičkog repertoara. Miletić je obnovio **Ljubav i zlobu** i izveo prvi put **Porina** V. Lisinskoga te nekoliko djela Zajca. Obnovio je i Smetaninu **Prodanu nevjestu**, a kao premijere izveo njegove opere **Cjelov** i **Dalibor**. Davao je **Evgenija Onjegina** P. I. Čajkovskoga kao prvo rusko operno djelo u hrvatskom prijevodu. Na repertoaru su bila i djela Beethovena, Wagnera, Verdija, Masseneta i dr. Glavni dirigent bio je N. Faller, a uz njega mladi kompozitor Srećko Albini. Uz ranije navedene domaće pjevače bili su nosioci repertoara Leonija Brückl, Marija Glivarec, Aida Alloro, Rikard Hofer, Emanuel Kroupa, Zvonimir Freudenreich i tenor-buffo Arnošt Grund, decenijama popularni komičar. Baletni meštar i primabalerina bila je Ema Grondona, koreograf Otokar Bartik, a plesači Achille i Luisa Viscusi. Uz njih se postepeno formirao ansambl koji je mogao izvoditi standardni baletni repertoar (Adamova **Giselle**, Bayerova **Vila lutaka**, Delibesova **Kopelija**) kao i prva domaća baletna djela: **Jela** od Bele Adamovića i **Na Plitvička jezera** od S. Albinija.

Opera se održala i za Miletićeve nasljednika Ive Hreljanovića, ali je po drugi put — i opet po diktatu protunarodnoga Khuenovog režima — bila ukinuta 1902, sada na sedam godina, no i opet samo formalno. Davale su se i dalje povremeno operne a češće i operetne predstave. Od djela izvedenih u tom razdoblju ističu se svečane izvedbe **Porina** (1904) u spomen 50-godišnjice smrti Lisinskoga, pa opere Zajca (**Nikola Šubić Zrinski** nije nikada sišao potpuno s repertoara), Verdija (**Aida**), Mascagnija, Bizeta, Puccinija, Humperdincka i dr. Ipak su mnogi nadareni umjetnici morali potražiti stalne angažmane u inozemstvu — Gabrijela Horvat u Pragu, Maja Strozzi u Grazu i Wiesbadenu, Nikola Zec u Beču, Mira Korošec i Marko Vušković u Njemačkoj i Češkoj. Opereti su u toj fazi dali nove opuse Zajc, Albini (svjetski uspjeh **Baruna Trenka**) te Slovenci F. S. Vilhar i V. Parma.

Konačno neprekinuti kontinuitet djelatnosti

God. 1909. konačno je po treći put, pod vodstvom kompozitora i dirigenta S. Albinija, uspostavljena stalna opera koja od toga vremena djeluje neprekidno, sačinjavajući ponajvažnije žarište muzičkog života Zagreba. U prvim godinama njezina djelovanja pojavljuju se dirigenti Milan Sachs i Krešimir Baranović, kojih su ličnosti najuže pove-

zane s umjetničkim usponom našeg opernog stvaranja. Redatelji su Ivo Raić i Aca Binički, obojica puni iskustava stečenih na inozemnim pozornicama. Obnavljaju se starija djela Lisinskog i Zajca, a novi su domaći kompozitori Vladimir i Blagoje Bersa i Josip Hatze. Na repertoar dolaze ponovno Čajkovski i Smetana, prvi put Dvořák, pa niz djela koja se općenito izvode na svim opernim scenama (Gounod, Verdi, Wagner, Bizet, Massenet, Delibes, d'Albert i Puccini kao nova atrakcija onoga vremena). U ansamblu dominiraju domaći pjevači koji su se vratili iz inozemstva, Josip i Paula Križaj te nekoliko Čeha i Poljaka, a sve više se afirmiraju i mlade pjevačke sile. U pun razmah dolazi opereta koja puni kuće i ublažuje stalni manjak blagajne. Pored »klasičarske« operete kao što su Offenbach i Strauss daju se i najnovija djela Falla, Lehara, Kalmana i Nedbala, u kojima se ističu Irma Polak i Zvonimir Strmac. Baletni zbor izvodi plesne tačke u operama i operetama. Nove dekorativne i kostimne opreme za cjelokupni repertoar izrađuju se po nacrtima scenografa Branimira Šenoje i Tomislava Krizmana.

Gostovanja kompletnoga opernog ansambla zabilježena su još za Zajčeve ere u Osijeku (1884), za Hreljanovićeve uprave u Splitu (1901), te za uprave Tresčec-Albini u Splitu (1910, 1911, 1913), u Dubrovniku (1910, 1911), Šibeniku (1910, 1911), Sarajevu (1910, 1914), Beogradu (1911), Ljubljani (1913), Opatiji (1914) i Trstu (1918).

Prvi svjetski rat 1914—18. poremetio je normalan razvitak zagrebačkog kazališta, ali je opera ipak izvela nekoliko većih premijera među kojima Mozartov **Figarov pir**, Wagnerovog **Tristana i Izoldu** te Straussovog **Kavalira s ružom**, kao i djela trojice novih domaćih kompozitora Božidara Širole (**Stanac**), Frana Lhotke (**Minka**) i Petra Konjovića (**Vilin veo**). A već nekoliko tjedana nakon svršetka rata davana je premijera **Borisa Godunova** M. P. Musorgskoga. U toj fazi novi su solisti Ljubica Oblak, Zlata Gjungjenac, Josip Rijavec i Drago Hrzić, a novi dirigenti Oskar Smodek i Oskar Jozefović.

Između dva rata

U prvo poslijeratno vrijeme, za uprave Julija Benešića i direktora opere Petra Konjovića (1921—26), zagrebačko je kazalište doseglo visoku umjetničku razinu u svim granama. U operi dominira slavenski repertoar, a jednako i u baletu koji je nanovo stvorila prima-balerina i koreograf Margareta Froman. Daju se ruski kompozitori Musorgski, Rimski-Korsakov, Borodin, Balakirjev i Stravinski, češki Smetana, Dvořák i Janáček, pa Mozart, Wagner (**Parsifal**) i Debussy. Pojavljuju se prvim operama i baletima hrvatski skladatelji A. Dobronić (**Dubrovački diptihon**), K. Baranović (**Licitarsko srce**) i L. Šafranek-Kavić (**Hasanaginica**).

Za uprave J. Benešića i njegova nasljednika Vladimira Tresčeca djeluju kao dirigenti također i Friderik Rukavina, Lovro Matačić, Mirko Polić i Jakov Gotovac, a kao redatelji dr Branko Gavella i Tito Strozzi. Nosioci su repertoara pored dotadašnjih umjetnika Zinka

Kunc, Zdenka Zika, Ančica Mitrović, Lucija Ožegović, Vilma Nožinić, Mario Šimenc, Zdenko Knittl, Aleksandar Griff i Nikola Cvejić. U baletu se, uz braću Froman i Olgu Orlovu, formira mlada generacija domaćih plesača u kojoj su Zlata Lanović, Mia Čorak, Antun Vujanić, Ana Roje, Oskar Harmoš, Josip Kavur i Gjurgjica Gjurgjan. — Kad je 1923. otvoreno provizorno Kazalište u Tuškancu, opereta dolazi ponovo u puni zamah. To se nastavlja i od 1929. u novootvorenom Kazalištu u Frankopanskoj ulici. Najviše je prikazivani domaći autor Ivo Tijardović, čije najuspjelije djelo ostaje **Mała Floramyje**.

Idućih godina, sve do drugog svjetskog rata i okupacije, opera nastavlja — boreći se često, uslijed redukcija budžeta, za opstanak — svoju umjetničku izgradnju, nastojeći prije svega na unapređivanju domaćeg i slavenskog repertoara. Punih 11 godina bio je direktor opere K. Baranović, koji daje dva svoja nova djela (**Striženo-košeno**, **Imbrek z nosom**). Značajne su bile premijere domaćih skladatelja J. Hatzea (**Adel i Mara**), J. Gotovca (**Morana i Ero s onoga svijeta**), F. Lhotke (**Đavo u selu**), K. Odaka (**Dorica pleše**), A. Dobronića (**Udovica Rošlinka i Rkač**) i B. Papandopula (**Zlato**). U stranom repertoaru daju se djela koja sačinjavaju standard svjetskih pozornica; posebno su značenje imale izvedbe prvih triju dijelova Wagnerovog **Prstena Nibelunga**, Šostakovičeva **Katarina Izmajlova**, djela suvremenih čeških skladatelja V. Nováka i J. Weinbergera te talijanskih skladatelja Respighija, Rocce i Caselle. Sve veći je priliv mladih pjevača, među kojima su Nada Tončić, Erika Druzović, Marijana Radev, Anka Jelačić, Gjurgjica Milinković, Vera Grozaj, Marija Podvinec, Bianka Dežman, Josip Gostić, Nikša Stefanini, Pajo Grba, Marijan Rus, Pavao Marion-Vlahović, Leo Mirković, Milivoj Kučić, Tomislav Neralić i Gregor Radev. Novi su dirigenti Boris Papandopulo, Rade Ivellio, Gjorgje Vaić i Ivan Štajcer. U opereti su nove sile Mila Popović-Mosinger, Vera Misita, Marica Lubejeva i Ruža Cvjetičanin. Balet se obnavlja novim plesačima i koreografima, među kojima su Pio i Pina Mlakar kao česti gosti, Irena Aleksandrovska, Mila Segnan, Mary Afrić i Georg Skrygin. — Naročita se pažnja posvećuje opremi; nacрте za nove dekoracije i kostime izrađuju Ljubo Babić, Marijan Trepše, Pavel Froman, Sergije Glumac, Vladimir Žedrinski a povremeno i drugi slikari.

Rat i hitlerovsko-fašistička okupacija potpuno su ukočili rad kazališta koje je četiri godine samo životarilo.

U razdoblju poslije oslobođenja

Poslije oslobođenja trebalo je potpuno iznova staviti u pogon složeni organizam opere. To je izvršio njezin direktor Milan Sachs, koji i dalje unapređuje slavenski repertoar i izvodi nova djela domaćih kompozitora Konjovića (**Koštana**), Lhotke-Kalinskog (**Matija Gubec**) i Hristića (**Ohridska legenda**).

Idućih godina, kad su na vodstvu opere Mladen Bašić, Ivo Vuljević, Nando Roje i Nikša Bareza, ona u stalnom usponu izgrađuje svoju

sve određeniju fizionomiju, u kojoj zauzimaju sve veće mjesto domaći skladatelji. Osim već prije izvođenih, koji idu od Lisinskoga (**Ljubav i zloba, Porin**) i Zajca (**Nikola Šubić Zrinski**) pa do suvremenih sa novo uvježbanim reprizama, kreiran je posljednjih godina impozantan broj praižvedaba i opernih i baletnih, čiji su autori Gotovac (**Kamenik, Mila Gojsalića, Daimaro, Stanac**), Baranović (**Kineska priča**), Lhotka (**Balada o jednoj sredovječnoj ljubavi**), Tijardović (**Marko Polo, Dimnjaci uz Jadran**), Brkanović (**Ekvinocij, Zlato Zadra, Heloli**), Odak (**Majka Margarita**), Lhotka-Kalinski (**Analfabeta, Svjetleći grad**), Savin (**Ljubovnici**), Devčić (**Labinska vještica**), Šulek (**Koriolan, Oluja**), Vidošić (**Stari mladić**), Kelemen (**Novi stanar, Čovjek pred zrcalom, Napuštene**), Bombardelli (**Adam i Eva**), Konjović (**Triptihon**), Radić (**Balada o mjesecu lutalici**), Malec (**Makete**), Sakač (**Simfonija o mrtvom vojniku**), Fribec (**Demon zlatne ulice**), Gostuški (**Remi**), Ukmar (**Lijepa Vida**), Kirigin (**Susreti**), Kuljerić (**Posljednja uloga**), Dešpalj (**Varijacije**), Bjelinski (**Dubrovačke skice, Peter Pan**) i Papandopulo (**Grand hotel**). Široka skala stranog repertoara obuhvatila je premijere djela Mozarta (**Cosi fan tutte**), Beethovena (**Fidelio**), Wagnera (**Majstori pjevači**), Prokofjeva (**Romeo i Julija, Vjenčanje u samostanu, Rat i mir**), Šostakoviča (nova verzija **Katarine Izmajlove**), Stravinskoga (**The Rake's Progress**) Ponchiellija, Iberta, Menottija, Falle, Bartoka, Aurica itd.

U posljednjoj fazi poslije oslobođenja, izmijenilo se za dirigentskim pultom 15 novih dirigenata, među kojima Mladen Bašić, Berislav Klobučar, Demetrij Žebre, Milan Horvat, Jovan Šajnović, Dragutin Savin, Nikša Bareza i Miro Belamarić. Stalni redatelj bio je Nando Roje, a po nekoliko postava ostvarili su Vlado Habunek i Kosta Spaić. U solističkom ansamblu ima niz umjetnika afirmiranih unatrag 2—3 decenija, a nove su ličnosti Nada Putar, Janja Hanžek, Mirka Klarić, Branka Stilinović, Majda Radić, Ruža Pospiš-Baldani, Božena Ruk-Fočić, Vladimir Ružđak, Noni Žunec, Franjo Paulik, Tugomir Alaupović, Zvonimir Prelčec, Franjo Petrušanec, Miljenko Grozdanić, Piero Filippi i dr. — U baletu daju nove koreografske realizacije Nenad Lhotka, Sonja Kastl, Nevenka Biđin i Frane Jelinčić, sadašnji direktor baleta. Među solistima ističu se Zlatica Stepan, Maja Bezjak, Vesna Butorac, Đurđa Ludwig, Melita Skorupski, Milko Šparenblek, Ivica Sertić, Damir Novak, Miljenko Vikić, Stane Leben, Guy Perkov i Norio Yoshida. Kao gost je djelovao Dimitrije Parlić. — Stalni su scenografi Zvonko Agbaba i Aleksandar Augustinčić, a po nekoliko oprema dali su Edo Murtić, Boško Rašica, Vjenceslav Richter, Zlatko Bourek i Dorijan Sokolić. Kostimografi su Inga Kostinčer, Vanda Pavelić-Weinert i Ljubica Galic-Wagner.

Nastavljajući tradiciju, zagrebačka opera i balet bili su poslije oslobođenja česti gosti sviju važnijih gradova Jugoslavije, a uz to i Londona, Pariza, Čehoslovačke, Italije, Austrije, Njemačke, Švicarske pa i dalekog Japana. Tu su oni najuspješnije izvršili misiju ambasadora naše scenske kulture.

SADRŽAJ IZLOŽBE

Stotina godina izgradnje i razvitka opere HNK prikazano je u fotokopijama najvažnijih sačuvanih materijala sviju vrsta. Uz operu prikazan je i balet kao njezin nedjeljivi sastavni dio, a opereta s osobito uspješnim domaćim djelima.

Težište izložbe stavljeno je uopće na domaće stvaranje, na sceno-glazbenu produkciju kompozitora hrvatskih (od Lisinskoga do Šuleka i Kelemena), srpskih (od Konjovića do Radića) i slovenskih (od Parme do Ukmara). Predstavljaju ih njihovi portreti, portreti ponajvažnijih libretista i plakati praižvedaba. Plakati svjedoče i o gostovanjima opere u gradovima Slavenskog juga još prije prvog svjetskog rata, te o gostovanjima u zemlji i u inozemstvu u novije vrijeme.

Portretima su zastupani direktori opere od I. Zajca pa do N. Bazeze, uz njih deseci dirigenata, redatelja i koreografa.

Glavni dio izložbe sačinjavaju likovi scenskih umjetnika, pjevača i plesača, po mogućnosti u njihovim glavnim ulogama; na žalost su takve snimke iz starijih razdoblja prilično rijetke.

Osobito zanimljiv niz eksponata sačinjavaju fotografije scena, koje su svjedočanstva o redateljskim, koreografskim, scenografskim i kostimografskim rješenjima. Najstarija poznata snimka scene potječe iz 1901, a prikazuje operu »Maričon« od S. Albinija. Nekoliko snimaka potječe iz 1908—09, znatan broj iz razdoblja između dva rata, a najviše poslije oslobođenja.

O oblikovanju prostora pozornice i njene opreme govore napose izvorni nacrti naših scenografa i kostimografa, koji su nastajali počevši od 1881. pa do danas. Ti nacrti idu među dragocjeno blago naše kazališne baštine, a ujedno se uklapaju u cjelokupni stvaralački opus pojedinoga našega likovnog umjetnika. Izloženo je oko 70 skica koje je stvorilo četrdesetak naših scenografa i kostimografa.

Uz navedene eksponate nalaze se i brojni posebnog karaktera, koji upotpunjuju predodžbu o svestranom značenju hrvatske opere, — snimci kazališnih zgrada, faksimili dokumenata, ansambli na turnejama, pjesme u čast pojedinih umjetnika i sl. Izložba kao cjelina nastoji prikazati napore i zanose generacija umjetnika sviju struka, koji su izgradili i održali hrvatsku operu, ponos naše kazališne kulture i svjedočanstvo našega stvaralačkog potencijala.

Dr Slavko Batušić

Kratice

Međunarodno primjenjivane oznake u legendama na fotografijama scena:

M (Metteur-en-scène) — redatelj

D (Décors) — scenograf

C (Costumes) — kostimograf

CH (Chorégraphe) — koreograf